

חג השבועות

ששמת חלקי בין יושבי בית המדרש

הודאה שחלקנו בין יושבי בית המדרש

תנן במסכת ברכות (דף כח, ב):

ר' נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה. אמרו לו, מה מקום לתפלה זו, אמר להם, בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי, וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי.

הנה תפילה מיוחדת זו, פשוט שלא די בה באמירה גרידא, אלא צריכים אנו באמרנו אותה להרגיש את האושר שחלקנו הוא מיושבי בית המדרש, עד שהרגשה זו מביאה אותנו להודות להקב"ה על שהיטיב עמנו לתת חלקנו ביניהם.

אמנם אם אחד זוכה ללמוד תורה, אבל אינו מתבונן בגודל אושרו, ואינו מכיר שמתנה טובה היא לו ויש לו להודות עליה - מלבד החסרון בהכרת הטוב יש כאן גם חסרון בעצם הלימוד, וכפי שיתבאר.

יושבי בית המדרש – יושבי קרנות

כדי לרדת לעומק הענין, יש לנו לעמוד על נוסח התפילה שתיקן ר' נחוניא בן הקנה. וכך אמרו בגמרא שם:

ביציאתו מהו אומר, מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים, אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אני רץ והם רצים, אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת.

ולכאורה לפום ריהטא, תפילה זו צריכה ביאור, שהן אמת שההודאה להקב"ה על ששם חלקו מיושבי בית המדרש היא הודאה חשובה ונצרכת, כי אין בעולם דבר חשוב כלימוד התורה, ואשרי מי שככה לו. אמנם לשם מה עלינו לבקר כל כך בחריפות את אלו שלא זכו לזה - 'משכימים לדברים בטלים, עמלים ואינם מקבלים שכר', והעולה על כולם: 'הם רצים לבאר שחת' - שמחוז חפצם הוא גיהנם ר"ל. הנה רצונו להודות על חלקו, ולמה יש לו להשפיל אחרים?

ועוד יש לשאול, שכפי הנראה 'יושבי קרנות' הם פחותי העם, ופחיתותם אינה רק מצד שאינם מיושבי בית המדרש, אלא אף בדברים אחרים גרועים מזה. ואם כן למה בא נוסח התפילה לחלק בין לומדי תורה לאלו, הרי היה לו לחלק בין לומדי תורה ליהודי כשר שאינו לומד, ולמה מחלק בין יושבי בית המדרש לאנשים נבזים כאלו.

ובאמת כבר עמד בזה בתפארת ישראל שם (בועז אות ב), וכתב שיושבי הקרנות המוזכרים כאן אינם אנשים פחותים, אלא הסוחרים והפועלים העוסקים במלאכתם ומשתכרים ומרויחים ממון. והטעם שמגנים אותם כל כך, ביאר התפארת ישראל, שדרכם של אלו שתלמידי חכמים פחותים ונבזים בעיניהם, כי הם מחשיבים רק את קניני העולם הזה ומשקיעים בזה כל כוחם וזמנם, ואינם שמים לב כלל לקנינים רוחניים. ולכן הם מסתכלים על תלמידי חכמים העוסקים בתורה כבטלנים שאינם עוסקים בישובו של עולם. ואף שבודאי גם הם מודים שצריך ללמוד תורה, אבל לדעתם די בקביעת עתים לתורה, ואין כדאי לבלות את כל זמנם בזה.

וכדי להוציא מלב יושבי בית המדרש את התפיסה המוטעית הזאת, ובפרט בשעת היציאה מבית המדרש שעלול בן-תורה להיות מושפע מהשפעת הרחוב, התפלל רבי נחוניא בן הקנה תפילה זו, שבה מבטל דעתם של הטועים האלו, ומעמיד האמת על תילה.

חשיבות התורה יסוד ההצלחה בלימוד

והנה בודאי לא חש התנא שיהיה מושפע כל כך עד שיפסיק מלקבוע חלקו בין יושבי בית המדרש, אבל היה דואג שאפילו אם רק יחליש קצת את הבהירות שלו בחשיבות התורה וערכה, שוב לא יזכה לקנותה ולהשיגה באותה מדרגה, ולכן בכל יום יום היה חוזר ושונה לעצמו הענין זה, כדי שתתחזק אצלו בהירות הכרה זו, כי בה טמון סוד ההצלחה בתורה.

המשגיח דמיר הג"ר ירוחם ליוואוויץ זצ"ל האריך ביסוד זה (דעת תורה נח מאמר הקדמה לתורה - גבהות וגדלות), וז"ל:

רבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר להו מילתא דבדיחותא ובדחו רבנן (שבת ל, ב). הנה בדח והתלוץץ מכל הבא בידו, היינו לבטל כל עלמא כולא בתכלית. והענין, כי עשה זה כדי לרוממם ולהכניסם לרבנן בסוד הגדלות, כי היא ההקדמה לתורה. והוא מה שאמרו ז"ל (אבות פרק ו משנה א) כי תורה מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים. מרגלא בפומייהו דרבנן ביבנה, אני בריה וחברי בריה, אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתו בשדה וכו', כשם שהוא אינו מתגדר במלאכתי כך אני איני מתגדר במלאכתו (ברכות יז, א). זוהי אמנם מרגלא הכרחית לפני לימוד התורה, הקרב ללמוד תורה עם כל השפלות שלו, הוא לא יצליח. תיכף צריך להיות החשבון של אני בריה וכו', לראות החילוק בין מלאכה זו למלאכות אחרות. 'איני מתגדר במלאכתו' זוהי הבחינה של 'וקא בדחי רבנן' - ליצנותא דע"ז 'ויגבה לבו בדרכי ה'".

דרכיה דרכי נעם

אולם אף על פי שיש לו לבן תורה להרגיש כי הוא גדול ומרומם על הכל, מכל מקום עליו להיזהר שלא ישל על ידי זה בעניני בין אדם לחבירו. הרי על התורה נאמר (משלי ג, יז) דְרָכֶיהָ דְרָכֵי נְעָם וְכָל נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם, וכל המצוות שבין אדם לחבירו נוהגות גם כלפי עמי הארץ, ובכללם מצות "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח), וגם מצות "בצדק תשפט עמיתך" (שם, טו) שצריכים לדון את חברו לכף זכות. וצריך ביאור איך לעמוד על השיקול הנכון בזה, לומר 'הם רצים לבאר שחת' מצד אחד, ומצד שני לאהוב אותם כגופנו ולהביט עליהם בעין טובה.

ונראה שמהלך הדברים כך הוא. כלפי השקפת הרחוב ודעותיהם של בעלי בתים בכללות, צריך שיהא לבן תורה גישה של ביטול וזלזול. אבל כלפי האדם עצמו - בודאי מחוייב בן תורה להחשיב ולייקר את האנשים עצמם, לדון כל יחיד ויחיד לכף זכות, להכיר את מעלותיו של כל בר ישראל, ולכבד כל איש ואיש.

ויגבה לבו בדרכי ה'

והנה לכל אחד הנמצא בין כותלי בית המדרש, יש סביבו דעות שונות המשתדלות להוציא אותו החוצה. אמנם אם יהיה ברור בלבו שתפיסתם מוטעת ומוליכה לבאר

שחת, אז יוכל להחזיק ולעמוד בפניהם, כי ידיעת האמת בבירור תאמץ אותו שכל רוחות העולם לא יזיזוהו ממקומו.

למה הדבר דומה, למה שכתב הרא"ש (בבא בתרא פ"ג סימן כב) בביאור דינא דכל דאלים גבר, שהטעם שפסקו כן חז"ל הוא מפני שמי שיודע שהאמת אתו ימסור נפשו להעמיד את שלו בידו. וגם כאן, רק מי שאינו מכיר באמת את ערך עסק התורה, שדעות הבאות מחוץ לבית המדרש חדרו אל פנימיותו ונקלטה בו השקפת הרחוב שההוגה בתלמודו יומם ולילה הוא בטלן ואינו מצליח, עלול הוא להמשך אחר דעות אלו החוצה. אך מי שנתברר אצלו שכל אלו טענות היצר הם, והאושר האמיתי בעולם הזה ובעולם הבא נמצא רק אצל זה שעמלו בתורה, הוא יחזיק מעמד ולא ימוט.

אולם אדם צריך חיזוק בכל עת כדי שתתברר אצלו כראוי מעלת התורה, ובפרט בימים אלו שהם ימי הכנה לקבלת התורה, ללמוד ולחזור ולשנן את דברי רבותינו המבהירים את חשיבות התורה ורום מעלתה, ואזי כל מחשבת חוץ לא תוכל לו, ובזה יעלה ויצליח.

התורה היא דביקות לנותן התורה

החזיר הקב"ה את התורה על אומות העולם

חג השבועות ממשמש ובא, וימי הספירה הם ימי הכנה למתן תורה. בודאי שמוטל עלינו להתבונן בזה, לראות איך מתקדמת עבודתנו, עד כמה אנו באמת מתכוננים לקבל את התורה. אמנם ראש וראשון להתבוננות הוא להבין לאיזה דבר אנו מכינים את עצמנו, ומה נקרא 'מוכן לקבל את התורה' באמת.

הנה אמרו חז"ל (מדרש תנחומא וזאת הברכה ג):

"ויאמר, ה' מסיני בא" (דברים לג, ב), מלמד שהחזיר הקדוש ברוך הוא את התורה על כל האומות ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוה, שנאמר "וזרח משעיר למו" אלו בני עשו שהן בני שעיר. "הופיע מהר פארן" אלו בני ישמעאל, שנאמר (בראשית כא, כא) "וישב במדבר פארן" וכו'.